

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM
ARCHEOLOGICKÉ MÚZEUM

Žižkova 12, POBox 13 810 06 Bratislava
Tel.02/59207271, e mail: archeolog@snm.sk, www.snm.sk

Titl.

Katedra archeológie

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa

Štefánikova trieda 38/67

949 01 Nitra

Váš list č./zo dňa

Naše číslo

Vybavuje/linka
Dr.Farkaš
0903/384-289

Bratislava
17.3.2014

POSUDOK

Na habilitačnú prácu „Život a smrť komunit lengljelskej kultúry.“

Predkladateľ: PhDr. Noémi Beljak Pažinová, PhD.

Predložená na: Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Študijný odbor: 2.1.25 archeológia

Školiace pracovisko: Katedra archeológie FF UKF

Nitra 2014

Práca pozostáva zo 158 str. textu, vrátane obrázkov a grafov, 39 strán súpisu použitej literatúry, 3 strán zoznamu obrázkov, tabiel a grafov a 26 celostranových tabuliek

Predložená habilitačná práca predstavuje hutný súhrn poznatkov o lengyelskej kultúre, či lepšie povedané o lengyelskom kultúrnom komplexe od obdobia jeho vzniku až po zánik v priebehu starého eneolitu, reprezentovaného tzv. „epilengyelom“. Má klasickú štruktúru začínajúcu dejinami bádania cez vývoj a územné rozšírenie, chronológiu a periodizáciu až po doklady nehnuteľných i hnutel'ných pamiatok dochovanej materiálnej kultúry (osady, doklady architektúry, tzv. rondely, keramika, kamenná industria a pod.) a z nich odvoditeľných poznatkov o živote vtedajšej spoločnosti (napr. spôsob obživy). Samostatná časť v rámci druhej kapitoly je venovaná najlepšie archeologicky uchopiteľnej materiálnej kultúre a duchovnému svetu, ktorý v nej nachádzal svoje odzrkadlenie.

Tretia kapitola sa potom zaoberá pohrebnými zvyklosťami tvorcov lengyelskej kultúry.

Napriek tomu, že lengyelská kultúra, či lepšie povedané jedna z jej súčastí, kultúra ľudu s moravskou maľovanou keramikou bola rozpoznaná už pred vyše sto rokmi a za tú dobu sa podarilo nazhromaždiť obrovské množstvo poznatkov, stále tu ostáva rad nevyjasnených problémov či sporných otázok, ktorých riešenie si vyžiada ešte veľa práce v teréne, ale aj za „zeleným stolom“. K nim patria aj niektoré otázky jemnejšej chronológie v rámci celého územia jej rozšírenia. Napr. aj otázka časovej nadväznosti alebo teritoriálnej osobitosti skupín Biňa-Bicske, Lužianky a Sé-Wölbling z obdobia tzv. protolengyelu, obdobia, keď sa na báze železovskej skupiny alebo ňou ovplyvnenej neskorej kultúry ľudu s mladšou lineárnou keramikou formovala za výrazného príspevku juhovýchodných vplyvov vlastná lengyelská kultúra. Otázka teritoriálnych odlišností pretrvávala aj neskôr a nevyhla sa ani územiu Slovenska. Oblasť Bratislavskej brány a zrejme aj zatiaľ bližšie nešpecifikovateľná oblasť na juhovýchodnom úpätí Malých Karpát mala blízko k vývoju na blízkej Morave a v Dolnom Rakúsku, zatiaľ čo širšia oblasť dolného Pohronia a Poiplie sa už výrazne prikláňali k daniu v príľahlej časti maďarského Zadunajska. Preto pre nálezy z tohto obdobia pre oblasť Bratislavy plne vyhovuje chronologické triedenie používané pre MMK a MOG (Ia, Ib, resp. IIa). Nálezy z Bratislavy – Devínskej Kobyly sa tak dajú pomerne dobre porovnať s nálezmi zaraditeľnými do stupňa MMK Ib, ale sú veľmi odlišné od približne súčasných nálezov zo Santovky a ďalších, z jej okolia známych lokalít, ktoré azda predstavujú špecifickú, časovo aj teritoriálne ohraničenú skupinu.

Ovplyvnenia predchádzajúcim obdobím i kontaktami so susednými oblasťami sú potom zreteľné aj v neskoršom období počas vývoja ludanickej skupiny.

Samostatnú kapitolu predstavuje architektúra lengyelskej kultúry – obytné, hospodárske, sociokultúrne a zrejme aj obranné stavby. Odtlačky stavebných prvkov na mazanici i spôsob výstavby drevných, často pomerne rozľahlých domov poukazujú na pokročilé zvládnutie tesárskych technológií za pomoci kamenných nástrojov – čapovanie, spájanie tráv na jednom stĺpe a niektorí stavební historici predpokladajú aj znalosť vrchnej „pomúrnickej“ so začapovanými krokvami umožňujúcimi vytvorenie plnohodnotného podkrovia. Najneskôr od stupňa MMK Ib sa časť osád posúva aj na dominantné polohy a v období epilengyelu už niektoré z nich chránila aj palisáda.

Hospodárstvo ľudu s lengyelskou kultúrou bolo založené na rozvinutom poľnohospodárstve, pričom niektoré buriny poukazujú na polia, ktoré museli byť obrábané počas dlhšej doby.

Samostatnou kapitolou je problematika objavenia sa nového materiálu počas trvania lengyelskej kultúry, a tou bola meď. V záverečnom období epilengyelského vývoja a v nasledujúcom období, reprezentovanom skupinou Bajč-Retz sa podľa súčasných poznatkov začína objavovať v pomerne veľkom množstve a zrejme sa začali exploatovať aj niektoré ložiská na území dnešného Slovenska a sčasti sa na našom území istotne spracovávala aj na finálne výrobky.

Osobitnou kapitolou je pohrebný rítus. Veľké zoskupenia hrobov, s výnimkou Friebritz v Rakúsku, sú však známe len z východnej oblasti rozšírenia LgK. Na Slovensku k nim patrí predovšetkým súbor kostrových hrobov zo Svodína. Autorka si je vedomá otázky, či dnes hroby nachádzané na sídliskách, tam boli aj v čase ich zakladania – možnosti postupného posunu sídliskového a pohrebného areálu.

V inak logicky, zrozumiteľne a čitateľne napísanej sumarizujúcej práci, v ktorej však s niektorými poznatkami či závermi možno polemizovať, tak to však má byť, by som chcel upozorniť na niekoľko nepresností, ktoré sa tam vlúdili.

V kapitole o pohreboch, s. 127 a 139 sa hovorí o Bratislave-Dúbravke, ako o birituálnom pohrebisku ludanickej skupiny. Ono je to tu zložité, hroby nemusia byť ani súčasné a rozhodené sú na veľkej ploche.

s. 143 – v Dzeravej skale sa pozostatky dieťaťa údajne našli v kultúrnej vrstve nad staršími sídliskovými objektmi a v ňom bol pod drviacou podložkou, ktorá ležala na kostričke, akýsi plech, snád' dýčka, ale nie špirálka.

- u Liskovskej jaskyne a hrobu v nej si nie som celkom istý kultúrnou príslušnosťou – Ludanice, Bajč-Retz, alebo oboje ovplyvnené lievikovitými pohármi?, regionálna skupina ?

- upozornil by som opäť na známy fakt, že hroby v ktorých sa zachovali či nezachovali hrobové prídavky nemusia nutne znamenať sociálnu, či inú nerovnosť

- s. 150 – myslím si, že v prípade absencie pohrebísk je tzv. symbolické hroby na sídliskách ťažko odlišiť od iných objektov bez ľudských pozostatkov, napr. obetnej ale aj zásobnej jamy zasypanej aj s pôvodnou výbavou

- s. 153 – nezdá sa mi, že tzv. neolitický spôsob života pretrval v celkom nezmenenej podobe aj počas starého eneolitu – sú tu osady v horách a na výšinách, výrazne pribúda meď, je tu aspoň čiastočná orientácia na domáce suroviny, časť sídlisk leží v dnes zatopových oblastiach a pod.

Predpokladám, že autorka plánuje prácu vydať tlačou. V tom prípade by som jej odporučil ešte si prekontrolovať zoznam literatúry a porovnať ho s citáciami v texte. Pretože

na posúdenie práce bolo pomerne málo času, tak som sa uchýlil ku klasickej metóde hodnotenia kvality práce, a tou je zistenie skutočnosti „koľko razy som citovaný...“. V tomto prípade som zistil, že dva príspevky posudzovateľa, zmienené v texte, nie sú v zozname a preto to nemožno vylúčiť ani v iných prípadoch. Tiež by bolo vhodné odstrániť niektoré gramatické chyby, ktoré sú však naozaj veľmi zriedkavé a nedopatrením sa istotne dostanú do každej práce.

- V prípade publikácie by som tiež upozornil na vhodnosť nakreslenia profilov fragmentov nádob v pripojených tabuľkách, fotografie v tomto prípade nie sú dosť inštruktívne.

Záver: Predloženú prácu, ktorú som si prečítal naozaj so záujmom, hodnotím veľmi kladne a odporúčam na jej základe udeliť PhDr. Noémi Beljak Pažinovej, PhD. titul docent.

So srdečným pozdravom

PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.